

Lärrarhandledning till
En familjemiddag av Kazuo Ishiguro
och *Recitatif* av Toni Morrison

Carl-Johan Markstedt

www.novellix.se

© Carl-Johan Markstedt 2022

INTRODUKTION

Olika sätt att arbeta med novellerna

Här är tre förslag på hur ni kan arbeta med novellerna i klassrummet:

1. Hela klassen läser båda novellerna. Läs först *En familjemiddag* och arbeta med uppgifterna. Gör därefter på samma sätt med *Recitatif*. Avsluta med en diskussion där ni jämför novellerna.
2. Halva klassen läser den ena novellen och andra halvan läser den andra. Avsluta med att eleverna får berätta om sina noveller i tvärgrupper.
3. Hela klassen läser en av novellerna som introduktion till ett större moment där de fördjupar sig i olika Nobelpristagare i mindre grupper. Se förslag på författare och noveller på sidan 13 i lärarhandledningen.

Om Nobelpriset i litteratur

Innan eleverna läser novellerna kan de få en introduktion till Nobelpriset i litteratur.

1. Låt eleverna enskilt, i par och i helklass fundera på vad de associerar till Nobelpriset i litteratur. Vad vet de om priset? Känner de till några pristagare?
2. Ge en kort bakgrund till priset. Se förslag på material på nästa sida som kan ge inspiration till en sådan genomgång.
3. Visa den korta film (47 sekunder) som finns på Nobelprisets officiella webbplats, och som innehåller inspirerande citat av litteraturpristagare om läsning: www.nobelprize.org/prizes/themes/6-master-storytellers

Tips på material

- Svenska Akademiens webbplats. Nobelprisets officiella webbplats (nobelprize.org).
- *Nobelpriset i litteratur*. En introduktion (2014) av Sture Allén och Kjell Espmark.
- *Nobelpriset i litteratur – ett nytt sekel* (2021) av Kjell Espmark (finns att ladda ner som pdf på Svenska Akademiens webbplats).
- Svenskpodden *Bonusavsnitt – Nobelpriset i litteratur 2017* (avsnittet ger en bakgrund till priset och handlar sedan om Kazuo Ishiguro) samt *Avsnitt 22 – Nobelpriset i litteratur 2018 och 2019* (avsnittet ger en introduktion av priset och handlar sedan om Olga Tokarczuk och Peter Handke).

NOBELPRISET I LITTERATUR 2017

”som i romaner med stark känslomässig verkan har blottat avgrunden under vår skenbara hemhörighet i världen.”

En familjemiddag av Kazuo Ishiguro

FÖRE LÄSNINGEN

Ledtrådar

Skapa förståelse och väck förväntningar genom att studera titel och baksidestext.

- **Titel.** Vilka associationer och tankar väcker titeln?
- **Baksidestext.** Vad är det som sker i utdraget? Vilka personer handlar det om och hur är stämningen mellan dem? Vilka frågor väcks?

Författaren och förordet

- **Introducera Kazuo Ishiguro**, till exempel med utgångspunkt i författarpresentationen på omslagets insida och i förordet. Visa gärna något filmklipp på nobelprize.org, till exempel när Sara Danius tillkännager 2017 års Nobelpris eller Ishiguros tacktal på Nobelbanketten. Läs och diskutera pris-motiveringen.
- **Läs förordet.** Om du tycker att det i för stor utsträckning ger eleverna färdiga tolkningar av novellen, kan du sammanfatta de ”stråk” i Ishiguros författarskap som lyfts fram: den hövliga tonen, karaktärernas oförmåga att nå fram till varandra, de drömska inslagen och de obesvarade frågorna.

UNDER LÄSNINGEN

Högläs novellen för klassen. Be eleverna anteckna sådant de inte förstår eller något de tycker är särskilt intressant medan de lyssnar och följer med i texten.

EFTER LÄSNINGEN

Diskussionsfrågor

1. Vad handlar novellen om? Sammanfatta i ett par meningar.
2. Under hur lång tid utspelar den sig?
3. Vilken bild får du av berättarjaget? Vad får du veta om hans bakgrund och livssituation?
4. Hur uppfattar du de andra karaktärerna – fadern och systemen? Hur beskrivs dem och vad får du veta om deras liv?
5. Vad har hänt med modern? Hur ser fadern på hennes död?
6. Watanabe nämns flera gånger. Vem var han och vad gjorde han? Hur ser fadern på honom?
7. Vad pratar syskonen om när de promenerar i trädgården?
8. Vem föreställer fotografiet som berättarjaget får syn på medan de äter middag? Vad tror du han tänker när han ser vem det är på bilden?
9. Det finns saker som antyds i novellen utan att få någon riktig förklaring. Ge exempel och förklara hur du tolkar det som skildras.
10. Vilka ord passar bäst in på stämningen i novellen – spänd, varm, hotfull, kylig, kärleksfull, dystert, förvåningsfull, mystisk? Andra förslag?
11. Hur väl passar *En familjemiddag* in på beskrivningen i novellens förord av Ishiguros sätt att skriva?
12. Vad tror du kommer att hända efter novellens slut? Motivera med stöd i novellen.

Skrivuppgifter

På insidan. Som läsare får vi inte veta vad berättarjaget känner. Välj en scen ur novellen, läs den noga och skriv sedan om den så att läsaren även får reda på vad som sker på insidan av berättarjaget – hans tankar, känslor och associationer. Förslag på scener: promenaden med systemen i trädgården, samtalen med fadern i rummet med fartygsmodellen, middagen.

Relationer. När Kazuo Ishiguro skapar sina berättelser utgår han ofta från karaktärernas relationer. Det berättade han i sin Nobelföreläsning. Gör en analys av relationerna i *En familjemiddag*. Rita först upp en triangel med de tre karaktärernas namn i varje hörn. Anteckna på varje sida av triangeln hur du uppfattar deras relationer. Sammanfatta därefter din analys i en sammanhängande text. Exemplifiera dina resonemang med lämpliga citat.

De tomma rummen. Berättarjaget tänker att faderns hus är ”hjäpnadsväckande tomt”, och när han beskriver sitt eget hem säger han att det mest består av ”tomma rum”. Även novellen kan sägas innehålla tomrum, alltså luckor som du som läsare måste fylla i. Skriv en analys av novellen där du ger exempel på tomrum i texten, förklarar vad som antyds och diskuterar tänkbara tolkningar. Avsluta med att resonera om hur sättet novellen är skriven på samspelar med innehållet. Exemplifiera dina resonemang med lämpliga citat.

Om du vill ge eleverna exempel på tomrum är här några förslag:

- **Konflikten mellan berättarjaget och föräldrarna:** ”Jag för min del är beredd att glömma det som varit” (s. 10), ”Mamma förebrådde aldrig dig” (s. 13), ”Men inte kunde väl mamma ha väntat sig att jag skulle bo kvar här för alltid?” (s. 18).
- **Systemens känslor inför faderns krav och förväntningar:** ”Först rörde min syster sig inte ur fläcken. Sedan gick hon och satte på sig ett förkläde som hängde på ett skåp” (s. 16), ”Lydigt reste hon sig och hängde tillbaka fotot på väggen” (s. 20), ”Min syster tittade på honom utan att säga något och gick sedan därifrån” (s. 22).
- **Omständigheterna kring moderns död:** ”Det var min far som berättade mer om händelsen medan vi körde från flygplatsen” (s. 8), ”Stackars mamma” (s. 14), ”Enligt min uppfattning var din mors död ingen olyckshändelse” (s. 18).

NOBELPRISET I LITTERATUR 1993

”som genom en romankonst präglad av visionär kraft och poetisk pregnans levandegör en väsentlig sida av amerikansk verklighet”

Recitativ av Toni Morrison

FÖRE LÄSNINGEN

Ledtrådar

Skapa förförståelse och väck förväntningar genom att studera titel och baksidestext.

- **Titel.** Förklara att ordet ”recitativ” (på svenska recitativ) är en musikterm. Det syftar på en mix av sång och tal som förekommer i berättande partier i till exempel operor där en solosångare ”talsjunger”. Dessa partier syftar ofta till att föra handlingen framåt.

- **Baksidestext.** Vad är det som sker i utdraget? Vilka frågor väcks?

Författaren och förordet

- **Introducera Toni Morrison**, till exempel med utgångspunkt i författarpresentationen på omslagets insida. Se även *nobeprize.org*. Läs och diskutera prismotiveringen.

- **Läs förordet** och diskutera vad Toni Morrison menar med att novellen är ett ”experiment”. Novellen utspelar sig i USA och eleverna kan behöva viss historisk kontext. Det anges inte i novellen men den inleds troligen på 1950-talet och gör sedan nedslag under de följande decennierna.

Punktmarkera en karaktär

Ett sätt att arbeta med novellen kan vara att eleverna får i uppgift att vara extra uppmärksamma på antingen Twyla eller Roberta under läsningen. Dela i så fall in klassen i grupper och bestäm vilken karaktär gruppen ska punktmarkera.

UNDER LÄSNING

För många avbrott i läsningen av en novell kan störa läsoplevelsen. I det här fallet kan det dock vara relevant att göra korta pauser efter några eller varje episod för korta diskussioner. Om eleverna punktmarkerar en karaktär kan de ta fasta på sådant de fått veta om ”sin” karaktär, men också hur hon ser på sin barndomsvän. Novellen innehåller följande episoder:

1. På barnhemmet (s. 5 – 17).
2. På Howard Johnson’s (s. 17–20)
3. På Food Emporium (s. 20–29)
4. I demonstrationståget (s. 29–37)
5. På fiket (s. 38–41)

EFTER LÄSNINGEN

Diskussionsfrågor

1. Varför blir Twyla och Roberta vänner på barnhemmet? Vad betyder de för varandra?
2. Twylas och Robertas liv utvecklas på olika sätt. Ge exempel.
3. Mot slutet av novellen beskrivs de ”rastumult” som utbryter när skolorna ska integreras genom att elever bussas till olika skolor. Hur påverkar dessa händelser Twyla och Roberta och deras relation?
4. Vad är det Roberta berättar om Maggie som Twyla inte känner igen? Hur reagerar Twyla på det? Hur förklarar Roberta senare att hon ljugit?
5. Både Twyla och Roberta visar sig ha känt ungefär samma sak när de såg hur Maggie misshandlades. Hur kan man förstå det? Hur verkar de se på det som vuxna?
6. Hur blir det tydligt att både hudfärg och klass har stor betydelse i den verklighet som skildras i novellen? Hitta några citat som visar på detta.
7. Hur är novellen uppbyggd? Under hur lång tid sträcker sig handlingen?

8. Hur passar titeln till novellen?

9. Toni Morrison har beskrivit sin novell som ett "experiment". Vad går egentligen experimentet ut på? Vad tror du kan ha varit hennes syfte?

Skrivuppgifter

Min karaktär. Skriv ett personporträtt av den karaktär som du punktmarkerade under läsningen. Beskriv hennes yttre och inre, och hur hennes liv utvecklar sig. Vilka utmaningar möter hon i livet och vad är viktigt för henne? Diskutera även hur hon ser på sin barndomsvän och vilken betydelse hon haft för henne. Exemplifiera dina resonemang med lämpliga citat.

Vänskap. När Twyla och Roberta först träffas som åttaåringar gillar de inte varandra särskilt mycket. Men snart blir de vänner, och deras relation kommer att sträcka sig över många år. Skriv en analys av novellen där du fokuserar på vänskapen mellan Twyla och Roberta. Varför blir de så viktiga för varandra som barn? Hur utvecklas deras relation som vuxna? Vad skapar gemenskap mellan dem – och vad skapar motsättningar? Exemplifiera dina resonemang med lämpliga citat.

Maggie. I inledningen av novellen är Maggie en bikaaktör i handlingens bakgrund. Ju längre novellen fortskrider, desto mer central blir hon dock. Samtidigt förblir hon en gåtfull person. Skriv en analys av novellen där du fokuserar på Maggie. Varför blir hon så viktig för Twyla och Roberta? Hur kommer det sig att de har så olika uppfattningar om henne? Och varför får hon en så framträdande roll i novellen? Exemplifiera dina resonemang med lämpliga citat.

FLER NOVELLER AV NOBELPRISTAGARE UTGIVNA AV NOVELLIX

Rudyard Kipling (1907), *Garm*, 9789175895574

Selma Lagerlöf (1909), *Spökhanden, Frid på jorden*, 9789186847449, 9789187451836

Sigrid Undset (1928), *Småflickor*, 9789175895208

Thomas Mann (1929), *Järnvägsolyckan*, 9789175895215

Luigi Pirandello (1934), *Krukan*, 9789175891941

John Steinbeck (1962), *Krysantemum*, 9789175892856

Gabriel Garcia Marquez (1982), *Kvinnan som kom klockan sex*, 9789175895239

Orhan Pamuk (2006), *Att titta ut genom fönstret*, 9789175891736

Doris Lessing (2007), *Rufus, Till rum nitton*, 9789175894966, 9789175891729

Herta Müller (2009), *Hunger och siden*, 9789175892863

Alice Munro (2013), *Dolly*, 9789175891750

Olga Tokarczuk (2018), *En sann historia*, 9789175895222

